

Стварање човека (Пост 1, 26-27)

Предмет: Старозаветна теологија

доц. др Ненад Божовић

Београд, 09.12.2020.

Литература

- Р. Кубат, *Основе старосавезне антропологије*, ПБФ/Беседа: Београд, Нови Сад 2008, 28-44.
- Свети Јустин Поповић, *Догматика I*, одељак 34 – Постанак човечанског света, <https://svetosavlje.org/dogmatika-pravoslavne-crkve-tom1/36/>

Структура

1. Пост 1, 26-27 – анализа текста
2. Тумачење лика (иконе) и подобија Божјег у савременој библистици
3. Тумачење лика (иконе) и подобија Божјег у патристичкој литератури
4. Утицај Пост 1, 26-27 на савремени свет

Пост 1, 26

• MT: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ:

- LXX: καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν•
- Vg: et ait : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.
- Даничић: „Потом рече Бог: да начинимо човјека по својему обличју, као што смо ми“
- Потом рече Бог: да начинимо човека по лику нашем (בְּצַלְמֵנוּ/bešalmenu) и подобију нашем (כְּדְמוּתֵנוּ/kidmutenu)
- Шта конкретно значи лик (צֶלֶם/šelem - εἰκών) и подобије (דְמוּת/demut - ὁμοίωσις) Божије у човеку? Шта је боголикост и у чему се састоји?
- Човек слика Бога, икона Божија, Imago Dei

Пост 1, 26 - интертекстуално

Пост 1 26: *īo* лику (בְּצַלְמֵנוּ) и *īo*добију (בְּדְמוּתֵנוּ) нашем;

1 27: *īo* лику своме (בְּצַלְמוֹ), *īo* лику (בְּצַלְמֵם) Божијем;

5 1: *īo* *īo*добију своме (בְּדְמוּתוֹ) сīвори га;

5 3: и роди сина њему (Адаму) *īo*добна (בְּדְמוּתוֹ), *īo* његову лику (בְּצַלְמוֹ);

9 6: јер је Бог *īo* своме лику (בְּצַלְמֵם) сīворио човека.

Псалам 8, 5

- MT: „Учинио си га мало мањим од бога (елохима)“
- LXX: „ἠλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ’ ἀγγέλους, δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν“
- „Учинио си га мало мањим од анђела, славом и чашћу овенчао си га“

Значење речи שֵׁלֶם / *ṣelem* / εἰκών

- Израз *ṣelem* се у СЗ употребљава 6754 пута
- Основно значење: слика, скулптура, опонашање
- *ṣelem* је често технички термин за означавање идола, лика ливеног или резаног, идолопоклоничке статуе
- етимолошко значење *ṣelem* (можда): сенка, осен — као што сенка на позадини одсликава предмет, тако и слика изображава онога који се представља; *ṣelem* не мора нужно да означава „пластичан изглед“, него управо стварни лик

Значење речи דָּמוּת / *d'mut* / ὁμοίωσις

- Етимологија *d'mut* јасна: именица од глагола *damah* што значи личити, наликовати, бити сличан
- *d'mut* значи сличност, подобије, прилика
- *ṣelem* и *d'mut*: слика и сличност – често могу да стоје и као синоними; употребљавају се када се нешто с нечим упоређује
- У Пост 1, 26 оба израза су употребљена са јевр. предлогом ד(b) - „по, на“ - *bešalmenu* и כ(k) – „према, као“ – *kidmutenu* (LXX: κατὰ)
- Употреба предлога и значење израза указује да постоји прволик - Бог и онај који је сличан прволику који је „као“ прволик – човек; човек је, дакле, боголик (при чему наравно Бог није човеколик!)

Боголикост као господарење над светом

- Валтер Ајхрот (W. Eichrodt): „човек је боголик у свом духовном расуђивању, које се огледа у самосвести и способности одлучивања“
- Џон Мекензи (L. J. McKenzie): „човек је боголик јер је владар на земљи, владар у животињском свету; боголикост се састоји у дарованом господарењу над животињама“
- Георг Форер (G. Fohrer): „човек је Imago Dei у два аспекта: аспекта заједничарења са Богом и савладарству у творевини“
- А. Дилман (A. Dillman): „човеково господарење је последица његове боголикости, а не боголикост по себи“

Боголикост као заступништво

- Слика, лик божанства (*ṣalmu*) у Вавилону (етимолошки слично јевр. *ṣelem*) била је заступник, репрезентант божанства у храму на земљи.
- Владар – император у Вавилону и Египту је такође схватан као заступник божанства на земљи – боголикост је била резервисана само за царе
- Пост 1, 26 револуционаран текст: сваки човек је слика Бога, не само цар
- Фон Рад: „Човек је Божији репрезентант на земљи“
- Вилдебергер: „Постоји само једна слика у којој се Бог манифестује у свету, а то је човек“ (уп. развој монотеизма и забрана слика)
- „Твоје од Твојих Теби приносећи од свих и за све“

Боголикост као личност

- Боголикост значи да је човек личност
- Карл Барт: „Боголикост није неко човеково својство, већ сам човек. Човек је захваљујући њој способан за дијалог као од Бога ословљено *ми* и као пред Богом одговорно *ја*“
- Штам: „Бог је личност, и ако је човек створен по његовом лику, то значи да човек има удела у том личносном бићу, да је он такође ти, жива и активна *личност*“

Боголикост као христоликост – Нови Завет

- Христос – стварна икона Божија
- ап. Павле у 1Кол 1, 15 преузима Пост 1, 26 и христорошки интерпретира
- εἰκών – онтолошки и релациони појам

Тумачење боголикости код отаца

- 1. Неки оци сматрају да се лик Божијиналази у души човековој, јер је Бог бестелесан, а вештаствено тело не може бити обличје бестелесног Бога.
- 2. Други истичу слободну вољу као одраз боголикости.
- 3. Неки су видели лик Божији у човеку у његовом посебном положају у свету као господар творевине

Где се и у ком делу човекова бића налази боголикост?

- Свети Григорије Ниски: човек је боголик и душом и телом „тело има особине образа и створено је по образу Божијем“; човек је „у сродству са Богом“ и може имати заједницу с Њим; „У човеку је на веома тајанствен начин измешана боголика доброта и красота са црним прахом земљиним“
- Иринеј Лионски: „Душа без тела не сачињава човека, нити тело без душе, него једно са другим и једно у другом. Тако, по речима светог Иринеја, душа може бити део човека (*pars hominis*), али никако сав човек; потпун човек је у јединству, у савезу душе са телом. Исто тако ни телесни састав (*plasmatio carnis*) сам по себи није потпун човек, него је тело човека и део човека (*pars hominis*); ни душа сама по себи није човек, него је душа човека и део човека.

Где се и у ком делу човекова бића налази боголикост?

- Св. Јустин Философ и Мученик: „Шта је човек, пита свети Јустин, ако не разумно биће, састављено из тела и душе? Је ли душа по себи човек? Не, него је она душа човека. Хоћемо ли тело назвати човеком? Не, него телом човека. Ни душа ни тело, одвојено узети, нису човек, него се њихово јединство назива човек.“
- По учењу светог Василија Великог и само устројство тела човечјег сведочи о томе: „Устројство тела твог за тебе је школа о циљу ради кога си створен. Ти си створен усправним зато да не би живот свој вукао по земљи, него гледао ка небу и Богу који је тамо, и да не би трчао за скотским уживањем него, сагласно са даним ти разумом, живео небеским животом“.

Где се и у ком делу човекова бића налази боголикост?

- Свети Елифаније Кипарски: Црква верује и исповеда да је човек створен по лику Божијем, али не одређује у којем делу човековог бића се налази та боголикост
- остављање по страни класично-онтолошког питања боголикости и усредсређење на богоопштење из којег се извлачи учење о боголикости
- оци не противрече један другом већ један другог допуњују
- св. Григорије Ниски: Образ Божији у човеку је несагледива тајна, он је одблесак и изображавање уму недокучиве тајне – библијског Бога, Бога који јесте
- не постоји у човеку неки посебан и одвојени чинилац у коме се налази икона Божија, већ је цео човек икона Божија

Разликовање иконе и подобија (специфичности LXX)

- у масоретском тексту је целем и демут паралелизам односно ова два израза ближе одређују један другог, док у LXX стоји везник *ו* у чему се може приметити условна разлика између иконе и подобија
- У Пост 1, 27 Бог каже да је створио човека „по лику“, а не додаје се подобије
- свети Иринеј Лионски јасно разликује икону и подобије: лик је оно што је заложено у саму природу човекову, а подобије човек стиче од Духа Светог

Прволик – Прототип и обожење

- Св. Иринеј Лионски: бити по лику Божијем значи бити по лику Сина Оваплоћеног
- Лик Божији тежи своме прволику (Прототипу) у коме налази потпуно испуњење;
- Процес уподобљавања Прволику кроз подвиг назива се обожење, а последњи стадијум је потпуна актуализација лика – достизање подобија
- Св. Григорије Назијанзин: човек је примио заповест да постане Бог по благодати

Утицај Пост 1, 26-27

- Један од најутицајнијих текстова људске цивилизације
- Утицај идеологија 20. века на угрожавање слободе: измештење мањинских групација из контекста достојанства и „оправдање“ репресије – угрожавање иконе Божије у човеку
- Основ за учење о достојанству човека које је у савремено доба развијено и заштићено концептом људских права и зајемчено уставом
- Схватање слободе у хришћанству: не као апсолутна насумичност воље, него слобода као одговорност